

การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางสังคมของชาวเขาเผ่าเย้าบ้านผาเคื่อ
อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงราย

นางสาว สุจิรา ประยูรพิทักษ์

005691

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต

แผนกวิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๐

Social Change and Adjustment among the Yao Hill Tribe
Ban Pha Dua Mae Chan District, Chiengrai Province

Miss Suchira Payulpitack

A Thesis Submitted in Partial Fullfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Arts (Soeiology)

Department of Social Studies

Graduate School

Chulalongkorn University

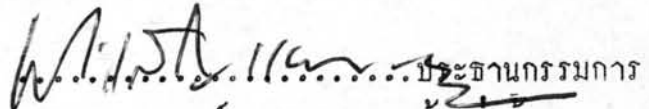
1977

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
(ศาสตราจารย์ ดร. วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ)
คณบดี

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ประเสริฐ แยมกลินฟุ้ง)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. พัทยา สายหู)

.....กรรมการ
(นายประสิทธิ์ คีตวัฒน์)

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย : ศาสตราจารย์ ดร. พัทยา สายหู

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางสังคมของชาวเขาเผ่าเย้าบ้านผาเคื่อ
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
โดย นางสาวสุจิรา ประยูรพิทักษ์
แผนกวิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางสังคมของชาวเขาเผ่าเย้า
บ้านผาเคือ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย

ชื่อ

นางสาวสุจิตรา ประยูรพิทักษ์

แผนกสังคมวิทยา

ปีการศึกษา

๒๕๒๐

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการปรับตัวในทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขาย่านบ้าน
ผาเคือ ในวิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายให้ทราบถึงกระบวนการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลง
ในค่านิยมต่าง ๆ ของสังคมหมู่บ้านเขา เช่น การปรับตัวในทางเศรษฐกิจ สังคม
และวัฒนธรรม การปกครอง การอนามัย การศึกษา ศาสนาและความเชื่อ ฯลฯ
ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะเช่นไรและมากน้อยอย่างไร

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเรื่องนี้ ส่วนใหญ่แล้วจะได้แต่ข้อมูลที่ได้จากการออกไป
ศึกษา สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์โดยเข้าไปมีส่วนร่วม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
หัวหน้าครัวเรือนของชาวเขาย่านผาเคือ มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๕๐ ครัวเรือน ในการ
ศึกษาและเก็บข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาได้ออกไปศึกษาภาคสนามด้วยตนเอง ในระหว่าง
เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึง ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

ผลจากการศึกษาถึงการปรับตัวในค่านิยมต่าง ๆ ของชาวเขาย่านหมู่บ้านผา
เคือพอที่จะสรุปได้ดังนี้

๑. การปรับตัวในทางเศรษฐกิจ การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงใน
ทางเศรษฐกิจของชาวเขาย่านผาเคือนั้นนับว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากและ

ค่อนข้างจะมากกว่าการเปลี่ยนแปลงในทาง เศรษฐกิจ เป็นปัจจัยอันสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและความคงอยู่ของชาวเขาเอง นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ ยังมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อีกหลาย ๆ ด้าน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงและผลสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ จึงมีผลอย่างสำคัญต่อความคงอยู่ของสังคมหมู่บ้านเขาเผ่าคือ

๒. การปรับตัวในทางสังคมและวัฒนธรรม การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขานั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเขาสวนใหญ่ยังคงทำหน้าที่สนองความต้องการที่สำคัญบางอย่างให้แก่ชาวเขาได้เป็นอย่างดีอยู่ ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงในทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขา จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย การเปลี่ยนแปลงในทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนี้ หมู่ชาวเขาสวนใหญ่แล้ว จะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและการติดต่อสัมพันธ์กับชาวพื้นราบ

๓. การปรับตัวในด้านการปกครอง การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในด้านการปกครองของชาวเขามานานแล้ว ส่วนใหญ่แล้วจะมีการเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็เป็น การเปลี่ยนแปลงเพียงรูปแบบภายนอกซึ่งรัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้มีขึ้น การเปลี่ยนแปลงในทางการปกครองมีผลเพียงเล็กน้อยหรือแทบจะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ เลย แต่อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงในทางการปกครองที่ถูกกำหนดให้มีขึ้นนี้ก็มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ และการจัดการปกครองแบบดั้งเดิมบางในบางด้าน

๔. การปรับตัวในด้านการอนามัย การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในด้านการอนามัยของชาวเขามานานแล้วนั้นนับว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะ

นอกจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลและเอกชน รวมตลอดถึงศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ ชาวเขาจังหวัดเชียงรายจะได้มีการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวเขานานหลายอย่าง กว้างขวางแล้ว ฐานะในทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ดีขึ้น ประโยชน์ที่ได้รับจากการช่วยเหลือ พื้นฐานดั้งเดิมในทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมบางอย่าง ฯลฯ ก็มีผล ทำให้การเปลี่ยนแปลงในด้านการอนามัยของชาวเขายาวนานแต่ค่าเป็นมาโดยยุด

๕. การปรับตัวในด้านการศึกษา การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของชาวเขายาวนานแต่ก่อนนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เพราะนอกจากชาวเขาจะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนทางด้านการศึกษาจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงรายและหน่วยราชการอื่น ๆ มาเป็นเวลายาวนานแล้ว ชาวเขานิยมอ่านเองก็ได้อมองเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษา ชาวเขานิยมอ่านได้มีการค้นคว้าทางด้านการศึกษาที่ค่อนข้างสูง การเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นในเขานานแต่ก่อนจะก่อให้เกิดผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในทางสังคม วัฒนธรรมและการอนามัย แต่อย่างไรก็ตาม ส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาที่สำคัญก็คือฐานะในทางเศรษฐกิจของชาวเขาเอง

๖. การปรับตัวในด้านศาสนาและความเชื่อ การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในเรื่องศาสนาและความเชื่อของชาวเขายาวนานแต่ก่อนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงไปเลย ทั้งนี้เพราะศาสนาและความเชื่อของชาวเขายังคงทำหน้าที่สนองความต้องการส่วนใหญ่ของชาวเขาได้อยู่เป็นอย่างดี และแม้ว่าชาวเขาจะได้รับการเปลี่ยนแปลงและยอมรับความเจริญในทางวิชาการแผนใหม่ เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษา ฯลฯ แต่ชาวเขายาวนานใหญ่ก็ยังคงมีความเชื่อ และมีการปฏิบัติตามพิธีและประเพณีในทางศาสนาอยู่อย่างครบถ้วน.

Thesis Title   Social Change and Adjustment among the Yao Hill Tribe
Ban Pha Dua Mae District, Chiengrai Province

Name   Miss Suchira Payulpitack

Academic Year   1977

Abstract.

The purpose of the study of social and cultural adjustment of tribesmen in the Hill Tribe Development and Welfare Centre, Chiengrai, is to find out the process of adjustment and change in a Yao village in economic, social and cultural, political, educational health and hygiene, and religious aspects.

The data used in this study are obtained from field work, interview and participant observation. The interview data are from the head of fifty families in Ban Pha Dua, a Yao village. The writer went out to collect data during December 1975 to March 1976

The results of this study can be summarized as follows:

I. Economic Adjustment. The adjustment and change in economic matters in this Yao village are more visible than in other matters. This is because the economic change is important for their subsistence and security in life. In addition, the economic adjust-

ment partially supports and helps other change.

2. Social and Cultural Adjustment. Social and Cultural adjustment and change are negligible. This is because the culture of the Yao is adequate for their general needs.

3. Political Adjustment. Political change is little. The change that has occurred is only a form which the Thai Government administration has introduced. The political change has little effect on other change.

4. Health and Hygiene Adjustment. Adjustment and change in village health and hygiene are noticeable, because the government and public organizations have been active in promotion.

5. Educational Adjustment. There is much educational adjustment and change in this Yao village because of extensive help from the Hill Tribe Development and Welfare Centre, Chiangrai, and other bodies for a long time. The Yao people appreciate the advantage of education and educational change that has happened will affect their social and cultural life.

6. Religious Adjustment. Religious adjustment among the Yao has been minimal because their existing religion is still fully functional. Although the Yao people accept modern changes and as in education and health, most of them still believe and practise their own faith.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จจุดลงไปได้ด้วยดีก็ด้วยความร่วมมือและความช่วยเหลือ
อย่างดีจากหลายหน่วยงานและหลาย ๆ ท่าน ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอแสดงความขอบคุณอย่าง
สูงต่อศาสตราจารย์ ดร. พัทธา สายหู อาจารย์ที่ปรึกษาและควบคุมการวิจัย ที่กรุณา
ให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนช่วยตรวจสอบ แก้ไขวิทยานิพนธ์จน
สำเร็จไปด้วยดี ศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกลินฟุง ประธานกรรมการตรวจวิทยา-
นิพนธ์ ซึ่งกรุณาตรวจ แก้ไข และแนะนำแนวความคิดบางประการ ซึ่งเป็นประโยชน์
ต่อการทำวิทยานิพนธ์ คุณประสิทธิ์ คีส์วัฒน์ กรรมการผู้ตรวจวิทยานิพนธ์.

ผู้ศึกษาใคร่ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อชาวเขาย่านเขาเคื่อทุก ๆ ท่าน โดยเฉพาะ
ครอบครัวของผู้ใหญ่บ้านเลาฉี แซ่ลี ซึ่งได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนความ
สะดวกต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาอยู่นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้รับความช่วย
เหลือและร่วมมือเป็นอย่างดีจาก คุณเจริญ กสิวัฒน์ หัวหน้าศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์
ชาวเขาจังหวัดเชียงราย คุณพจนา จันทรสันติ คุณชอบ ทัศนัท นักวิจัยชาวเขา
เผ่าเย้า เจ้าหน้าที่ศูนย์วิจัยชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์
ชาวเขาจังหวัดเชียงรายทุก ๆ ท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี ผู้ศึกษารู้สึกทรา
ซึ่งในความกรุณา และใคร่ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อทุก ๆ ท่านไว้ ณ. ที่นี้.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
รายการตารางประกอบ.....	ซ
บทที่	
๑. บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	๒๖
ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๒๗
ขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัย.....	๒๘
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	๓๐
นิยามศัพท์.....	๓๑
๒. ประวัติความเป็นมาและลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของชาวเขาในประเทศไทย.	
ประวัติความเป็นมาและลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของชาวเขาใน	
ประเทศไทย.....	๓๒
จำนวนประชากร.....	๓๖
บริเวณที่อยู่อาศัย.....	๓๘
ลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปทางภูมิศาสตร์ของภาคเหนือและประวัติความเป็นมาของชาวเขาเผ่าเขา.....	
ลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปทางภูมิศาสตร์ของภาคเหนือ.....	๔๐

ความรู้ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าเย้า..... ๔๔

ประชากร..... ๔๓

ประวัติความเป็นมาและลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของชาวเย้าที่หมู่บ้าน
ผาเคื่อ.....

ประวัติความเป็นมาของชาวเย้าที่หมู่บ้านผาเคื่อ..... ๔๓

ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน..... ๕๑

ประชากร..... ๕๒

๓. ความหมาย นโยบาย หลักการดำเนินงานและการดำเนินงานเกี่ยวกับชาวเขาของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

ลักษณะโดยทั่ว ๆ ไป..... ๕๔

อาณาเขต..... ๕๕

ความเป็นมา..... ๕๖

นโยบาย หลักการดำเนินงานและการดำเนินงานกับชาวเขาของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย..... ๕๘

การให้ความช่วยเหลือของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงรายที่ให้แก่หมู่บ้านผาเคื่อ..... ๗๓

๔. สภาพทางเศรษฐกิจและการปรับตัวของชาวเย้าในเรื่องการเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจโดยทั่ว ๆ ไป..... ๘๒

การถือครองที่ดินและบริเวณที่ทำกรเพาะปลูก..... ๘๔

การ การ เกษตร..... ๘๔

วิธีการทำการเพาะปลูกแบบถาวรและแบบไร่เลื่อนลอยของชาวเย้าที่หมู่บ้านผาเคื่อ..... ๘๘

ชนิดของพืชที่ทำการเพาะปลูก วิธีการ และฤดูกาล	
เพาะปลูก.....	๑๐๕
ความสำคัญของพืชแต่ละชนิดที่ปลูกเป็นประจำ.....	๑๒๐
การเลี้ยงสัตว์.....	๑๓๒
การค้าขายแลกเปลี่ยน.....	๑๔๐
อาชีพอื่น.....	๑๔๕
วิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวในทาง	
เศรษฐกิจ	๑๕๒
๕. สังคมและวัฒนธรรมของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อและการปรับตัว	๑๗๘
ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว..	๑๘๐
เครือญาติ.....	๑๘๐
หมอบวนและความสัมพันธ์ของคนภายในหมู่บ้านและ	
ระหว่างหมู่บ้าน.....	๑๘๑
การแต่งกาย.....	๒๐๑
ภาษา.....	๒๐๔
การวิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวของชาวเขา	
บ้านผาเคื่อในค่านิยมและวัฒนธรรม.....	๒๑๐
๖. การปกครองและปรับตัวของชาวเขานในหมู่บ้านผาเคื่อ.....	๒๒๐
การจัดการปกครองตามระบบราชการ.....	๒๒๐.
การปกครองตามแบบจารีตประเพณี.....	๒๒๓
การควบคุมสังคม.....	๒๒๔
การวินิจฉัยหรือพิจารณาความ.....	๒๒๗
วิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวในด้านการ	
ปกครองของชาวเขานบ้าน ผาเคื่อ	๒๒๘

๗.	การอนามัยภายในหมู่บ้านและการปรับตัวของชาวเข่าในหมู่บ้าน..	
	การรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัยและบริเวณที่อยู่	
	อาศัย.....	๒๓๑
	อาหาร.....	๒๓๓
	น้ำใส น้ำดื่ม.....	๒๓๗
	การรักษาอนามัยและความสะอาดของร่างกาย.....	๒๓๘
	การพักผ่อน.....	๒๔๓
	การเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาล.....	๒๔๗
	การตาย.....	๒๕๑
	วิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวทางคานการ	
	อนามัยของชาวเข่าบ้านผาเคื่อ.....	๒๕๔
๘.	ศาสนา ความเชื่อและการปรับตัวของชาวเข่า.....	๒๖๔
	ประเพณีและพิธีกรรม.....	๒๖๘
	.....	๒๗๑
	สัญลักษณ์ของการถือผี.....	๒๗๕
	การเผยแพร่พุทธศาสนาในหมู่บ้านผาเคื่อ.....	๒๗๗
	การวิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวในคาน	
	ศาสนาและความเชื่อของชาวเข่าบ้านผาเคื่อ.....	๒๗๘
๙.	การศึกษา และการปรับตัวทางคานการศึกษาของชาวเข่าในหมู่บ้าน	
	ประวัติการศึกษาในหมู่บ้าน.....	๒๘๒
	การศึกษาในหมู่บ้าน.....	๒๘๓

บทที่

หน้า

วิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวในสถานการณ์โควิด..

ของชาวเขาย่านผาเตี๋ย.....

๒๘๑

๑๐. สรุปและเสนอแนะ.....

๒๘๖

บรรณานุกรม.....

๓๐๐

ประวัติการศึกษา.....

รายการตารางประกอบ

ตารางที่	หน้า
๑. แสดงจำนวนครั้งและจำนวนของผู้อพยพ.....	๕๓
๒. แสดงจำนวนปีของผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน.....	๕๓
๓. แสดงสินค้าและราคาของงานฝีมือที่ชาวเยาทำขายในหมู่บ้าน..	๑๕๐
๔. แสดงอายุ เพศ และจำนวนของผู้สืบพันธุ์ในหมู่บ้านผาเค็ด.....	๒๔๖
๕. แสดงอายุ เพศ และจำนวนของผู้ตาย.....	๒๕๖
๖. แสดงอายุ และโรคที่ตาย.....	๒๕๓
๗. แสดง เพศ และโรคที่ตาย.....	๒๕๓
๘. แสดงจำนวนผู้ที่เรียนและเคยเรียนอยู่ในชั้นต่าง ๆ แยกตามเพศ	๒๔๘
๙. แสดงช่วงอายุของผู้เรียนแยกตามชั้นต่าง ๆ	๒๕๐